

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра географії та методики її викладання

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)
 «__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

**«Використання краєзнавчого матеріалу при
 вивченні шкільного курсу «Україна у світі:
 природа, населення» (8 клас)**

Кваліфікаційна робота студентки
 групи ГОЕ-м-17

ступінь вищої освіти: магістр
 спеціальності 014 Середня освіта
 (Географія)

Юрчук Лілії Сергіївни

Керівник: кандидат географічних
 наук, доцент

Ярков Сергій Валерійович

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ В КУРСІ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ»....	7
1.1. Історія становлення краєзнавчого принципу.....	7
1.2. Впровадження краєзнавчого принципу в курсі «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі.....	10
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ В КУРСІ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ (8 КЛАС)».....	16
2.1. Узагальнений педагогічний досвід використання краєзнавчого матеріалу в курсі «Україна у світі: природа, населення».....	16
2.2. Розробка уроків із використанням краєзнавчих матеріалів в курсі «Україна у світі: природа, населення».....	20
Висновки до розділу 2.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	48
Додаток А.....	48
Додаток Б.....	49
Додаток В.....	50

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Юрчук Лілія Сергіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зв'язок шкільної географії з краєзнавством має дієвий зв'язок при формування нових та глибоких знань в учнів.

Вивчати свою Батьківщину є одним із головних завдань сьогодення. Відповідно до Указу Президента України «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 рр.» головне завдання закладів освіти полягає в тому, щоб учні знали історію своєї рідної землі, виховання патріотизму, розуміння своєї культури, національної ідентичності та самобутності [11].

На сьогоднішній день впровадження краєзнавчого принципу набирає широкого розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах України, що виховує в учнів риси патріотизму та почуття національної гордості. Даний напрям розвиває Мала академія наук України влаштовуючи різноманітні конкурси, які стосуються краєзнавчої діяльності задля розвитку краєзнавчого напрямку в широких колах суспільства.

Існують важливі значення та вимоги, які використовуються на уроках географії до змісту краєзнавчого матеріалу:

1. Отримані знання свого рідного краю повинні відповідати вимогам шкільної програми.
2. Якісний відбір краєзнавчого матеріалу, який буде сприяти формування світогляду в учнів.
3. Краєзнавчий матеріал повинен розвивати ще більш широкі знання, вміння та навички.
4. Краєзнавчий матеріал, який використовується у викладанні шкільної географії, повинен бути типовим для конкретної території.

Дані вимоги формують географічні поняття на прикладі рідного краю, що полегшує навчання учнів та матеріал легше запам'ятовується.

Шкільний курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі має всі

перспективи та шляхи для впровадження краєзнавства, але великим питанням залишається правильний та якісний підхід відбору та збирання інформації, тому вчителю у своїй практичній діяльності потрібно впроваджувати нові форми в навчальний процес: екскурсії, гуртки, оновлені практичні роботи, подорожі, походи і тд.

Тому вибір теми дослідження **«Використання краєзнавчого матеріалу при вивченні шкільного курсу «Україна у світі: природа, населення (8 клас)»** є актуальним завданням сьогодення.

Мета дослідження: визначення теоретичних основ та узагальнення методичних рекомендацій щодо використання краєзнавчих матеріалів в курсі «Україна у світі: природа, населення».

Реалізація поставленої мети передбачала розв'язання таких **завдань дослідження:**

1. Дослідити історію становлення та впровадження краєзнавчого принципу в курсі «Україна у світі: природа, населення».
2. Охарактеризувати зміст та методи реалізації краєзнавчого принципу під час вивчення курсу «Україна у світі: природа, населення».
3. Узагальнити педагогічний досвід та методичні рекомендації щодо використання краєзнавчих матеріалів в курсі «Україна у світі: природа, населення».
4. За результатами аналізу матеріалу розробити уроки з використанням краєзнавчих матеріалів в курсі «Україна у світі: природа, населення (8 клас)».

Об'єкт дослідження - шкільне краєзнавство.

Предмет дослідження – використання краєзнавчого матеріалу в курсі «Україна у світі: природа, населення».

Теоретико-методологічні основи дослідження.

Серед вчених, які займаються дослідженням впровадження краєзнавчого принципу в шкільний курс географії необхідно згадати В. В. Обозного, В. І. Шелегеда, В. Л. Петранівського, В. П. Корнєєва, В. С. Прокопчука, Є. В. Копилець, Є. В. Панкової, М. Й. Рутинського, М. П.

Крачила, М. Ю. Костриці, О.М. Топузов, П. Г. Шищенко, та інших.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**:

- **теоретичні**: логіко-семантичний метод; метод порівняння; метод аналізу та синтезу; історичний метод; структурно-функціональний метод;

- **емпіричні**: картографічний; метод узагальнення.

Інформаційною базою дослідження стали статистичні та аналітичні документи: журнали, газети, публікації, інформаційні ресурси, які знаходяться у вільному доступі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні уроків і можуть бути використані в навчальному процесі як на уроках географії в профільній школі та у вищому навчальному закладі.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (30 найменувань), додатків (3). Загальний огляд магістерської роботи – 50 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ В КУРСІ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ»

1.1. Історія становлення краєзнавчого принципу

Зародження краєзнавчого принципу має давню історію, адже краєзнавчі дослідження почалися із опису природи місцевості, де проживала людина.

Розглядаючи історію зародження основ краєзнавства можна сказати, що братські школи були першими осередками краєзнавства на початку XVII століття. Саме там розглядалися та проводилися спостереження природних умов, довкілля та інші компоненти своєї місцевості.

Перші згадки вивчення краєзнавства були закладені Я. Коменським. Як відмічено у роботі В. Бугрія, перші підвалини шкільного краєзнавства були у XVII ст., який відстоював думку, що в навчанні потрібно використовувати матеріали про місцевість, а словесна подача знань може зіпсувати основні знання здобувача освіти, і підкреслював, що діти повинні вивчати «самі речі, а не чужі спостереження і свідчення про ці речі» [5].

В Україні основоположником краєзнавчих досліджень був Г. Сковорода. Педагог та філософ у своїх філософських роботах сформував ідею «сродності», що пояснюється пізнанням особистості через вивчення оточуючого світу і самого себе.

Г. Сковорода запропонував в початкових закладах виховувати молодь через пізнання народних традицій Батьківщини.

Починаючи з XVIII ст., краєзнавство вийшло на новий рівень розвитку. Саме з цього періоду були організовані краєзнавчі дослідження різних регіонів, були розроблені наукові розробки, а саме: краєзнавчі монографії міст і сіл, різноманітні статті, методика краєзнавства в навчальних закладах [11].

У XIX ст. в Україні, а саме в Одесі, Полтаві та Харкові сформувалися

осередки народознавчих досліджень (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1.

«Осередки народознавчих досліджень»

Місто	Навчальний заклад	Наукові доробки
Харків	Харківський університет	Збирали інформацію про свою місцевість, а згодом були випущені журнали, які розповсюджувалися серед місцевого населення.
Київ	Університет Святого Володимира	Відомі роботи К. Ушинського: «Дитячий світ», «Рідне слово», «Про народність у громадському вихованні».
Одеса	Одеське Товариство історії та старожитностей	Випущено 33 наукові томи присвячені краєзнавству. Зберігання їх в музеї Товариства.

[13].

У 1846 році у Києві було засновано Кирило-Мефодіївське братство. Воно відіграло важливу роль у проведенні етнографо-статистичної експедиції по Правобережній Україні.

В кінці XIX ст. в історії України були різні трагічні події пов'язані з репресіями. Тому розвиток краєзнавства зазнав застій. Львів стає основним центром у поширенні освіти створюючи товариство «Просвіта» [13].

У XX столітті вагомий внесок у розвиток та розповсюдження краєзнавства зробили С. Рудницький та І. Франко. Останній організує походи в Карпати та описуючи все зміг викласти у своїх доробках. Наприклад «Нинішня географія», «Найновіші напрями в народознавстві», «Галицьке краєзнавство» та ін.

С. Рудницький більш поглибився в шкільне краєзнавство, випускав навчальні посібники для роботи учнів, тим самим став першим, хто розглядав

краєзнавство не з боку історії, а пов'язував саме з географією.

Велику роль у розвитку краєзнавства відіграло відкриття у 1918 році Центральне бюро шкільних екскурсій, де учні мали змогу не тільки словесно вивчати рідний край, а й пізнавати довкілля своїми очима.

Цікавим фактом є те, що вже 28-31 травня 1925 році відбулася Перша Всеукраїнська краєзнавча конференція, де зібралися представники різних міст. На конференції розглядали основні питання розвитку краєзнавства в різних містах України.

Вже у 60-х роках краєзнавчі теми були включені у шкільні програми 7-10 класів. А починаючи з 70-х років великого розмаху набули навчальні екскурсії на основі принципу краєзнавства. Учні мали змогу ознайомитися детальніше з рідним краєм, вивчити його особливості та вивести свої знання на новий рівень.

З початку незалежності України увага до збереження своїх традицій, вивчення рідної землі посилилась в українського народу.

З середини 90-х років педагоги обговорювали краєзнавство та дійшли висновку про те, що головним завданням є фізико-економічне та географічне пізнання своєї місцевості. Науковцями було запропоновано декілька визначень рідного краю, тобто вони пояснювали це не тільки місцевість, де живе людина, а й область і вся Україна [8].

Велику роль у розвитку учнівської краєзнавчої діяльності відіграло різноманітні конкурси, експедиції, виставки і тд. запроваджені МОН України. Саме дані види робіт могли популізувати краєзнавчі дослідження, посилити увагу молоді до вивчення природи, історії та традицій.

Велику роль відіграють краєзнавчі музеї, але на той період вони були малорозповсюджені. Потужним поштовхом для створення шкільних краєзнавчих музеїв став наказ МОН України «Положення про музей при закладі освіти системи Міністерства освіти України» та «Положення про відомчу реєстрацію та перереєстрацію музеїв при закладах освіти системи Міністерства освіти України» від 20 травня 1997 року [17].

На сьогодні в багатьох містах і селах існують краєзнавчі гуртки, музеї, шкільне краєзнавство набуло великого розмаху, в шкільні програми з географії введено вивчення своєї місцевості, а отже роль краєзнавчої складової зростає в сучасному світі.

1.2. Впровадження краєзнавчого принципу в курсі «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі

Реалізація краєзнавчого принципу навчання має на меті всебічне вивчення учнями своєї території на основі отриманих знань як в теоретичному так і практичному значенні.

Запровадження краєзнавства у школі виховує в учнів моральний, фізичний, екологічний та трудовий фактор.

Сам термін «краєзнавство» визначається як вивчення території, рідного краю. Термін «рідний край» має різні ознаки, але вивчаючи його в географії мають на увазі територію своєї області або міста. Багато людей говорячи про краєзнавство мають на увазі географічне краєзнавство, а отже предметом вивчення є певна місцевість [1].

Курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі має найкращі умови для впровадження краєзнавчого принципу. Даний курс розрахований на 70 годин (2 години на тиждень) за навчальною програмою базового рівня, а в поглибленому рівні 105 годин (3 години на тиждень). Вивчення географії у 8 класі направлене першочергово на формування світогляду своєї країни, вивчення її природи, населення, економіки та місце її у світі серед інших країн [17].

Аналізуючи навчальну програму базового рівня у 8 класі, ми бачимо, що розділ V повністю присвячений вивченню свого адміністративного регіону (Додаток А).

Даний розділ розрахований на 5 годин і на нього відведені такі теми:

1. **Тема 1.** Географічне положення, адміністративно-територіальний устрій, історія формування і розвитку.

2. **Тема 2.** Природа регіону. Особливості природних умов і ресурсів. Природокористування. Об'єкти природно заповідного фонду.

3. **Тема 3.** Населення регіону. Кількість та структура населення. Етнічний склад. Особливості зайнятості населення [17].

Також програмою передбачено дослідження у вигляді екскурсії, а саме ознайомлення з об'єктами природи своєї місцевості.

Хоча курс і передбачає окремо вивчення своєї місцевості, але він має можливість впроваджувати краєзнавчий підхід і при вивченні інших тем. Нижче демонструємо орієнтовний перелік впровадження краєзнавчого підходу у 8 класі різних тем (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2.

8 клас курс «Україна у світі: природа, населення»

Розділ і тема	Нові знання здобувачів освіти з краєзнавства
Розділ I. Географічна карта та робота з нею. Тема 1. Географічна карта. Тема 2. Топографічні карти	Вміння знаходити свою місцевість на картах. Напрямки від свого населеного пункту до інших.
Розділ II. Географічний простір України. Тема 1. Україна на політичній карті Європи і світу. Тема 3. Україна на карті годинних поясів.	Учні характеризують місцеположення України та своєї області. Оцінюють місце краю серед інших міст. Вирішення задач пов'язаних з рідним краєм.
Розділ III. Природні умови і ресурси України. Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси. Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси. Тема 3. Води суходолу і водні ресурси. Тема 4. Ґрунти та ґрунтові ресурси.	Знають орографічні об'єкти та тектонічні структури, що виникли в їх області. Мінеральні ресурси, їх демонстрація та вміння розпізнати їх у своїй місцевості. Розпізнання погоди свого краю. Дослідження поверхневих вод місцевості. Екологічна оцінка. Дослідження ґрунтів своєї місцевості. Знання основних чинників ґрунтоутворення

	в області. Оцінка впливу людини на ґрунт.
Тема 5. Рослинність. Тема 6. Тваринний світ України.	Учні знають рослинний та тваринний світ свого краю. Розуміють необхідність збереження рідкісних видів.
Тема 8. Природокористування	Вміють оцінювати природно-ресурсний потенціал свого району.
Розділ IV. Населення України та світу. Тема 1. Демографічні процеси та статевовіковий склад населення світу та України.	Знають статевовікову піраміду свого регіону, порівнюють з іншими містами. Роблять висновки.
Тема 2. Розселення населення.	Визначають густоту своєї місцевості. Пояснюють демографічні, економічні, соціокультурні та інші чинники на розміщення населення у своєму місті.
Тема 4. Релігійний склад населення.	Знають, які релігійні конфесії більш популярні в їх області.
Тема 5. Зайнятість населення в світі та України.	Пояснюють роль популярних професій в їх регіоні. Причини безробіття.
Розділ V. Природа та населення свого адміністративного регіону	Більше розкриття попередньої інформації. Використання екскурсій.

Даний курс відрізняється від інших тим, що він багатий на краєзнавчий матеріал. Курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі спрямований не тільки на знання, а й на формування науково-географічного зображення своєї Батьківщини. Здобувач освіти вивчаючи даний курс усвідомлює своє значення в країні, формує знання про природи та економіку країни, свого міста чи села, виховує повагу до українського народу, звичай, традицій та культури в цілому.

Підкріплюючи інформацію краєзнавчим матеріалом, учням легше запам'ятовується інформація на прикладі свого регіону, особливо якщо деякі явища можна побачити своїми очима. Наприклад, вивчаючи тему «Води суходолу і водні ресурси» можна ознайомити здобувачів освіти із річками, озерами і т. д. своєї місцевості. За допомогою екскурсії показати характер течії,

вплив рельєфу на річки, будову річкової системи [15].

Вивчаючи тему «Рослинність» показати види рослинності своєї місцевості, ознайомити з Червоною та Зеленою книгою України, дати творчі завдання за темою.

За допомогою прийомів порівняння та співставлення учні ознайомившись з отриманою інформацією можуть порівняти свій населений пункт, район або область з Україною в цілому, що дасть змогу учню проаналізувати та зробити висновки щодо своєї території.

Крім того, програмою передбачено 13 практичних робіт, використовуючи принцип краєзнавства доречним буде включати питання краєзнавчого характеру. Наприклад практична робота «Аналіз статево-вікових пірамід України та окремих країн світу» охарактеризувати і статево-вікову піраміду свого міста.

Також проводячи дослідження, особливо творчого характеру важливо долучати учнів самостійно використовувати інформацію з місцевих джерел. Наприклад дослідження «Прогнозування погоди за народними прикметами та порівняння з прогнозом в інтернет-джерелах, ЗМІ» зробити прогноз свого району. Таким чином можна залучити учнів дізнаватися про свій край та отримувати знання самостійно [14].

Як ми вже зазначили вище, що краще отримати знання допомагають навчальні екскурсії, а саме до об'єктів природи таких як річок, озер, боліт або до господарських об'єктів, наприклад до заводів або сільськогосподарських об'єктів. Тому вчителю дуже важливо організувати так роботу, щоб учні мали змогу вмотивуватися на пізнання свого району та збагатити свої знання на прикладах краєзнавства.

Висновки до розділу 1

Аналізуючи історію становлення краєзнавчого принципу ми дійшли висновку про те, що даний принцип має давню історію.

Новий етап у розвитку суспільства показав, що потрібно змінити зміст освіти, вдосконалити підручники та рухатися із тенденціями сучасності.

Першими такими осередками були братські школи на початку XVII століття. Саме там розглядалися та проводилися спостереження природних умов, довкілля та інші компоненти своєї місцевості.

Багато вчених, які займалися впровадженням та розвитком краєзнавства внесли ключові принципи, щодо системи освіти.

Перші згадки вивчення краєзнавства були закладені Я. Коменським. В. Бугрій ще у XVII столітті відстоював думку про те, що у вивченні географії використання краєзнавчого принципу дає можливість розширити кругозір здобувачів освіти та краще дізнатися про свій рідний край.

В Україні основоположником краєзнавчих досліджень був Г. Сковорода. Який започаткував термін «сродності», головним принципом якого є пізнання себе, через оточуючий світ.

У XVIII ст., краєзнавство почало розвиватися з великим темпом. Проводилися наукові дослідження, експедиції та екскурсії, де вивчалися особливості рідного краю як з історичної, так і географічної точки зору.

В Одесі, Києві та Харкові на початку XIX ст. з'явилися в університетах окремі ланки народознавчих досліджень. Саме там випускалися перші публікації, книжки, розроблялися наукові дослідження при цих університетах, що дало поштовх до розробок методик використання краєзнавчих досліджень.

Згідно історії в кінці XIX ст., Україна зазнала трагічних подій, що призупинило розвиток краєзнавства.

Найбільшим поштовхом було відкриття у 1918 році Центрального бюро шкільних екскурсій, адже раніше здобута та вивчена інформація вже

використовувалася на практиці.

Реалізація краєзнавчого принципу навчання має на меті всебічне вивчення учнями своєї території на основі отриманих знань як в теоретичному так і практичному значенні.

Курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі має найкращі умови для впровадження краєзнавчого принципу. Хоча курс і передбачає окремо вивчення своєї місцевості, але він має можливість впроваджувати краєзнавчий підхід і при вивченні інших тем [29].

Даний курс відрізняється від інших тим, що він багатий на краєзнавчий матеріал. Курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі спрямований не тільки на знання, а й на формування науково-географічного зображення своєї Батьківщини. Здобувач освіти вивчаючи даний курс усвідомлює своє значення в країні, формує знання про природи та економіку країни, свого міста чи села, виховує повагу до українського народу, звичай, традицій та культури в цілому.

Використання краєзнавчого матеріалу підсилює конкретність та наочність у вивченні географії. Таким чином реалізація краєзнавчого принципу розширює можливості учнів та підвищує їх культурну складову.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ В КУРСІ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ (8 КЛАС)»

2.1. Узагальнений педагогічний досвід використання краєзнавчого матеріалу в курсі «Україна у світі: природа, населення»

У педагогіці будувати краєзнавчий принцип повинен в першу чергу вчитель, адже початкові відомості про природу своєї місцевості учень отримує ще в початковій школі. Саме з цього моменту відбувається формування в здобувачів освіти знання про рідний край.

Головне призначення краєзнавчого принципу, щоб учні мали можливість на основі отриманої географічної інформації познайомитися із рідною місцевістю.

Краєзнавчий принцип у педагогічній практиці дає можливість використовувати основні дидактичні правила «від близького до далекого» та «від відомого до невідомого», адже знаючи географічні особливості рідного краю учням легше запам'ятовується інформація про віддалені райони [30].

Взагалі краєзнавчі матеріали можна класифікувати за формою подачі на:

1. Повідомлення.
2. Екскурсія.
3. Урок-подорож.
4. Відео.
5. Проект.
6. Інтегрований урок.

Зараз в першу чергу використовують сучасні інформаційні технології, адже через початок повномасштабної війни в Україні вчителям необхідно подавати інформацію про рідний край через екран, але завдяки сучасним

технологіям це вдається на найвищому рівні. Але вчитель повинен відбрати правильну інформацію серед багатьох інших, враховуючи особливості дітей, які навчаються [28].

У курсі «Україна у світі: природа, населення» накопичений раніше матеріал більш розвивається і поглиблює знання учнів, а саме нова інформація про природу, промисловість, сільське господарство, населення і т. д.

Протягом навчання теоретичні навички підкріплюються практичними, завдяки певним завданням, які ми наводимо нижче.

Завдання до практичної роботи «Визначення причин відмінностей кліматичних показників різних регіонів України за аналізом кліматичної карти»:

Завдання 1. Довести на прикладах, що в Україні панує помірний пояс.

Завдання 2. Проаналізувати графіки ходу середніх січневих та липневих температур на території Кривого Рогу та Львову в межах останніх років. Порівняти.

Завдання 3. Проаналізувати графік середніх січневих температур у м. Кривий Ріг за 2019-2022 роки. Зробіть висновок.

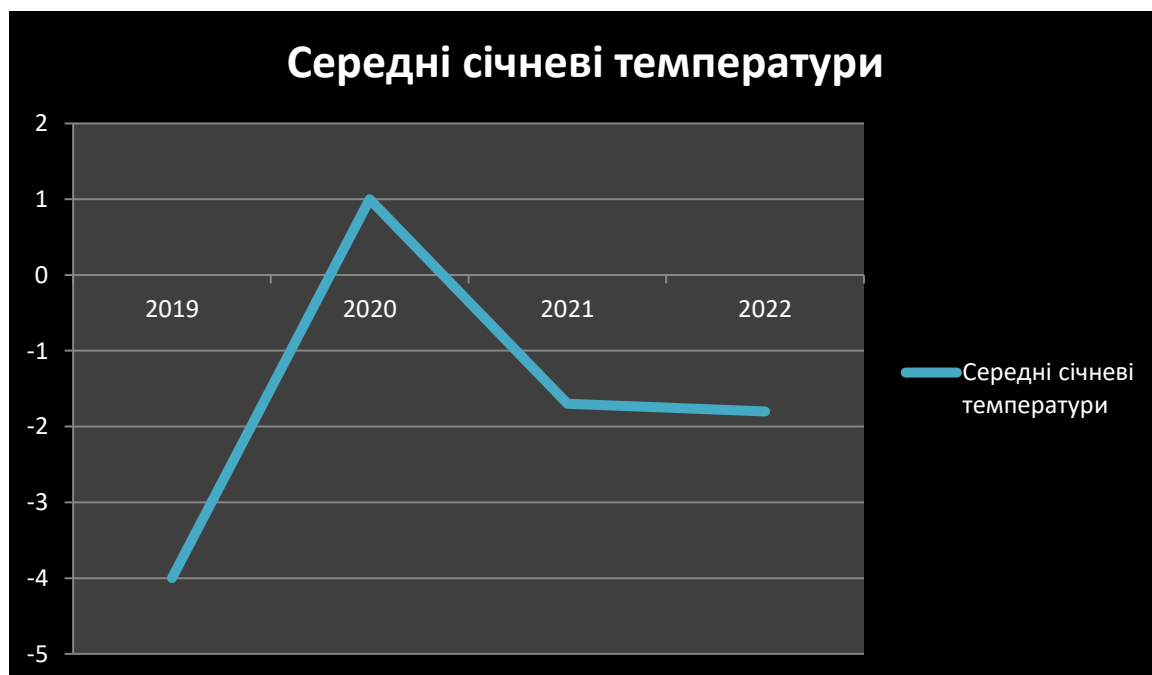

Рис.2.1. «Середні січневі температури у м. Кривий Ріг за 2019-2022рр.» [складено автором за даними Лозуватської метеостанції].

За допомогою даної діаграми учень може не тільки проаналізувати рідний край, а й порівняти з іншими містами, щоб краще зрозуміти матеріал.

Краєзнавча робота в школі має ефект лиш тоді, коли вчитель правильно спрямовує свою роботу, підпорядковується навчально-виховним завданням.

Вивчення краєзнавчих матеріалів не може базуватися тільки на вивчення інформації, доцільно використовувати різні методи (екскурсії, демонстрації онлайн і т.п). Здобувач освіти повинен не тільки знати, бачити, а й розуміти. Адже К. Ушинський казав про «інстинкт місцевості» та вважав, що географію потрібно вчити разом із краєзнавством [10].

Проаналізувавши процес здійснення та організації навчального процесу з географії можемо сказати про складові географічної компетентності, які формуються при вивченні географії у 8 класі:

1. Географічні знання – які отримуються з фізичної та соціальної географії та основної інформації, яку подає вчитель.

2. Географічні уміння і практичні навички – передбачає формування практичних навичок та умінь з курсу «Україна у світі: природа, населення», а саме: вміння знаходити інформацію в підручнику та додаткових джерелах, правильно користуватися географічною картою.

3. Розуміння сутності взаємозв'язку природних явищ, процесів та діяльності людини – дана компетентність передбачає, що восьмикласник розуміє отримані практичні знання та вміння в повсякденному житті, пояснює взаємозв'язок антропогенних та природних процесів в географічному світі.

4. Досвід розв'язання певних географічних проблем – учень в даній географічній компетентності передбачає не тільки використання накопичених знань, а й перетворення їх на особистий досвід шляхом вирішення проблем та знаходити нестандартні рішення при географічних проблемах [2], [25].

Одним із важливих кроків на шляху оволодіння школярами інформаційною та соціальною компетентностями є самостійна проектна діяльність у контексті вивчення певної теми, підсумковим етапом якої є підготовка звіту у вигляді презентації результатів дослідження [2].

Ми розробили методичні поради для вчителя, що викладає даний курс.

Методичні поради

1. Добірка таких завдань, які будуть різні за складністю та формою.

2. При роботі з краєзнавчим матеріалом використовувати репродуктивний метод, проблемні запитання та використання знань на практиці.

3. Для того, щоб учні із зацікавленістю виконували завдання краєзнавчого типу, потрібно дозволяти користуватися різноманітними підручниками, Інтернет-джерелами.

Для організації навчання з використанням краєзнавчого принципу педагог повинен використовувати такі завдання, які найбільше розкривають потрібну інформацію для учнів.

При теоретичних завданнях, учні повинні застосовувати теоретичні знання, називати терміни та поняття.

Наприклад: «Що таке село (місто)?», «Географічне положення своєї місцевості».

При творчих завданнях можна більше проявити свої краєзнавчі знання, визначати причинно-наслідкові зв'язки.

Наприклад: « Які причини виникнення ярів у вашій області?».

При практичних завданнях можна попрацювати із контурними картами. Що посилює теоретичні знання, розвивають вміння та навички.

Особливим видом завдань може бути – опис краєзнавчих об'єктів. Де учні мають змогу самостійно описати об'єкт, порівняти та висловити власну думку. Важливим елементом такої роботи є вміння учня працювати з

кількома джерелами: географічною картою, підручником, нотатками зошита з географії та додатковою краєзнавчою літературою [22].

Отже, у своїй педагогічній практиці вчитель повинен використовувати різні види занять, завдань для покращення умов засвоєння краєзнавчого принципу.

2.2. Розробка уроків із використанням краєзнавчих матеріалів в курсі «Україна у світі: природа, населення».

Урок 1

Тема: Клімат і кліматичні ресурси.

Мета: сформувані знання про клімат та кліматичні ресурси України та своєї місцевості, вивчити нові кліматичні поняття, розвивати вміння працювати з кліматичною картою, виховати любов до навколишнього світу.

Обладнання: фізична та кліматична карта України, атлас, підручник.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Хід заняття

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ.

Прийом «Мозковий штурм»

- 1.Що таке клімат? Погода? Чим ці поняття відрізняються один від іншого?
2. Чи залежить клімат від віддаленості океану?
3. Дайте визначення «сонячна радіація – це..».

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Вчитель:

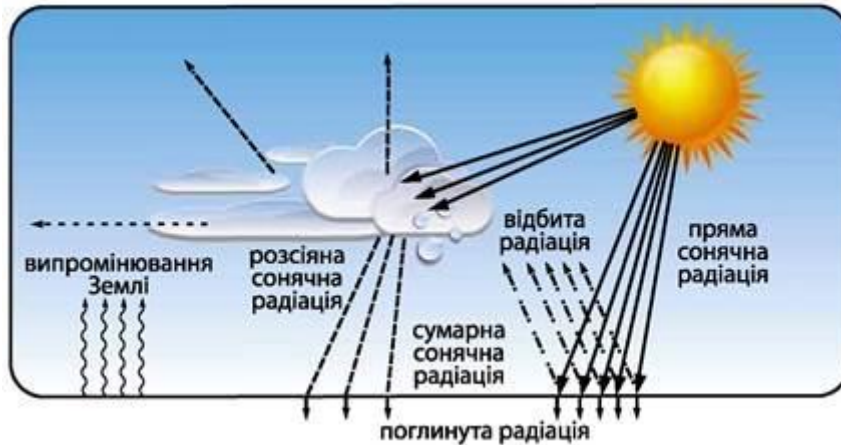
Ви вже знаєте багато про клімат на континентах, загальні його риси, але чи цікавила вас думка про клімат та погоду вашої країни? Сьогодні на уроці ми з вами вивчимо клімат Батьківщини та зрозуміємо як використовувати знання про погоду в повсякденному житті.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Вчитель:

Сонячна радіація один з головних чинників клімату. До Землі вона приходить двома потоками, а саме у вигляді прямої і розсіяної сонячної радіації.

Розгляньте схему та назвіть види сонячної радіації.

Далі ми розберемо кліматотвірні чинники і як кожен з них впливає на клімат України.

Для початку перенесіть дану таблицю до зошита:

Вчитель: далі ми розіб'ємося на три групи, кожна група використовуючи атласи та підручник розгляне кожен чинник за планом і розповість іншій групі.

Група 1 «Сонячна радіація».

План:

1. Показати температури повітря на Півдні і Півночі України.
2. Показати як змінюється сонячна радіація на території України.
3. Як розподіляється сонячна радіація на території Дніпропетровщини?

Група 2 «Підстилаючи поверхня».

План:

1. Визначення «підстилаюча поверхня, її види».
2. Суходіл та водний вид поверхні.
3. Як впливає рівнинний та гірський вид поверхні на клімат України?
4. Як впливає підстилаючи поверхня на клімат Дніпропетровщини?

Група 3 «Циркуляція атмосфери».

План:

1. Які існують повітряні маси на території України?
2. Вплив їх на погоду.
3. Які повітряні маси переважають на території Дніпропетровщини?

Відповіді учнів

Вчитель: Розглянемо кліматичні показники та їхній розподіл на території України.

Температура повітря в Україні змінюється залежно від надходження сонячної радіації. Середня річна температура України становить +6-+7 (на півночі) і +12 - +13 (на півдні).

Розглянемо липневі та січневі ізотерми на території України (Додаток Б).

Січневі ізотерми мають, в основному, напрямок з північною заходу на південний схід, а липневі - з південного заходу на північний схід. Отже, йдуть вони майже перпендикулярно одні до одних, а тому різниця температур найхолоднішого і найтеплішого місяця (амплітуда температур) змінюється з заходу на схід.

Завдання: визначить як змінюється амплітуда коливання температури повітря впродовж року.

Вчитель: А зараз поговоримо про опади.

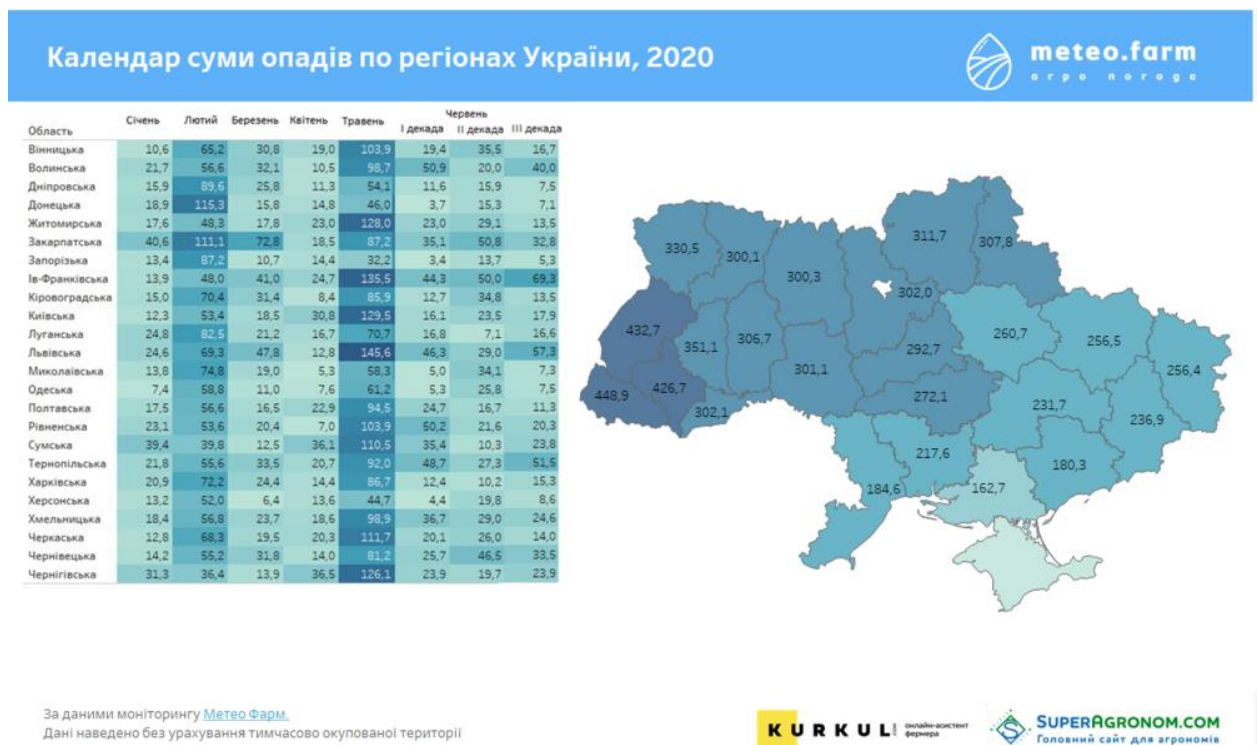
Приєм «Бесіда».

1. Що таке опади?
2. Які види опадів ви знаєте?
3. Які види опадів найчастіше випадають у вашій місцевості?

Вчитель: Опади в Україні випадають переважно з фронтальних хмар. Коли зіштовхуються дві повітряні маси утворюються такі хмари. Через те, що в горах повітря підіймається схилами і конденсується водяна пара, утворюються хмари і опади і тому в горах найбільша кількість опадів.

Подивіться по карті скільки опадів в Українських Карпатах і в Кримських горах.

В Україні континентальний тип річного розподілу опадів. Подивіться по карті «Річна кількість опадів (мм) на території України» і зробіть письмовий аналіз по своїй області.

Загалом, розподіл опадів у першому півріччі 2020 року по областях виглядає наступним чином:

Вінницька — 301 мм
Волинська — 330,5 мм
Дніпропетровська — 231,7 мм
Донецька — 236,9 мм
Житомирська — 300,3 мм
Закарпатська — 448,9 мм
Запорізька — 180,3 мм
Івано-Франківська — 426,7 мм
Київська — 302 мм
Кіровоградська — 272,1 мм
Луганська — 256,4 мм
Львівська — 432,7 мм
Миколаївська — 217,6 мм
Одеська — 184,6 мм
Полтавська — 260,7 мм
Рівненська — 300,1 мм
Сумська — 307,8 мм
Тернопільська — 351,1 мм
Харківська — 256,5 мм
Херсонська — 162,7 мм
Хмельницька — 301,1 мм
Черкаська — 292,7 мм
Чернівецька — 302,1 мм
Чернігівська — 311,7 мм [21].

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Прийом «Бесіда»

1. Охарактеризуйте основні кліматотвірні чинники України.
2. Як циклон та антициклони впливають на погоду?
3. Охарактеризуйте розподіл опадів на території України.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Вивчити параграф.
2. Зробити повідомлення про кліматичні ресурси України.
3. За допомогою спостереження охарактеризувати погоду своєї місцевості (4 дні) і представити у вигляді невеликої презентації.

Урок № 2

Тема: Рослинність України.

Мета: сформувати знання про види рослинності України та свого регіону, навчити розпізнавати рослини, що занесені до Червоної книги України, розвинути вміння працювати самостійно, виховати бережне ставлення до всього живого.

Обладнання: фізична карта України, атлас, підручник, Червона та Зелена книга України, зразки.

Тип уроку: комбінований.

Хід заняття

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ.

Гра «Світлофор»

У кожного учня є три картки (жовта, зелена, червона). Вчитель зачитує твердження, якщо воно правильне, учень підіймає зелену картку, якщо ні – червону, «можу доповнити» - жовту. Якщо учень підняв правильну картку – отримує 1 бал. За 10 набраних балів – оцінка «12».

Вчитель:

1. Рослинність є одним із важливих компонентів природи.
2. В мішаних лісах Євразії розповсюджені сосна звичайна та дуб звичайний.
3. В степах розповсюджені шипшина, барбарис та клен.
4. В лісостепах Євразії розповсюджені бук, ясени та каштани.
5. Чи відрізняються поняття реліктові види рослин та ендемічні?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для формування рослинності України можуть впливати такі чинники:

- історичні умови;

- рельєф;
- клімат;
- людина.

Чи задумувалися ви над тим, як кожен з нас може впливати на рослинність?!

Які види рослин ви зустрічали у вашому місті? Сьогодні ми більш детально познайомимося с рослинністю України.

ІV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Вчитель: Рослини і тварини є одним із компонентів природи, поширення яких залежить від таких факторів як рельєф, ґрунти, клімат і тд. Тому ми можемо спостерігати таку закономірність: якщо змінюється один компонент змінюється і рослинність. При зміні рослинності змінюється і тваринний світ той чи іншої місцевості.

Ліси — це рослинні групи, які можуть мати як природне так і штучне походження.

Мішані ліси, які є на території України складаються з хвойних лісів (ялина, сосна) та види листяних дерев (береза, дуб та інші).

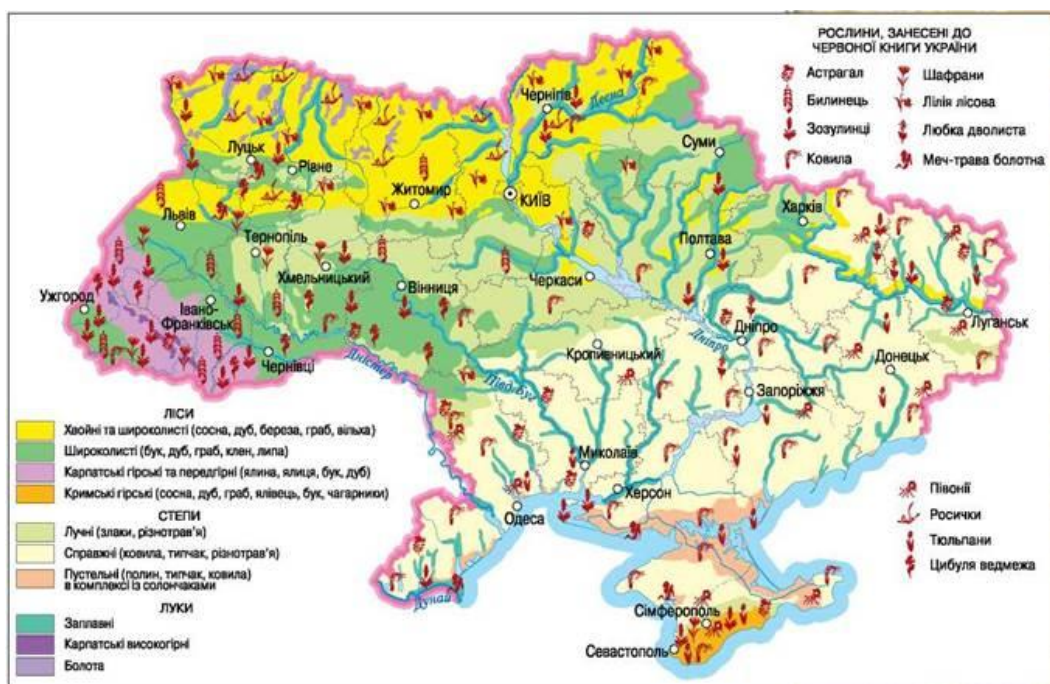
Завдання: користуючись атласом покажіть території, де розповсюджені мішані ліси.

Степи – це рослинні групки, де переважають сухостійна трав'яниста рослинність.

Луки залишаються зеленими протягом всього року. Саме дані угруповання мають здатність відростати або з'їдаються тваринами. Луки поширені на полонинах Карпат, в балках, біля водоймищ.

Болотний тип рослинності дуже вологолюбні. Поширені на півночі України.

Завдання: розгляньте карту «Рослинність України». Який тип рослинності переважає в вашій місцевості?

Вчитель: я вам давала випереджальне завдання в місті знайти цікаві види рослин своєї місцевості, сфотографувати і зробити коротке повідомлення про них.

Очікуваний результат учня

На території річки Інгулець переважають солончакуваті луки, представлені такими угруповуваннями як полин сантонівський, кермек південнобузький та хрінниця широколиста (Додаток В).

Серед деревних рослин поширені: дуб звичайний, клен татарський та польовий, граб звичайний та інші.

Розповідь вчителя:

Червона книга України — книга, де подано матеріал про рідкісні рослини і тварини та ті, які під загрозою зіткнення. На підставі даної книги розробляються наукові та практичні заходи, щодо їх відтворення та охорони.

Книга є офіційним документом. В ній зображені ілюстрації, характеристика та райони поширення рідкісних тварин і рослин.

До Червоної книги України занесені 530 видів рослин і грибів, які поділені на такі категорії:

- 1) зниклі;
- 2) що зникають;

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати параграф 28 (Довгань).
2. Намалювати рослину, яка росте у вашій місцевості на шкільну виставку.

Урок № 3

Тема: Демографічні процеси та статевовіковий склад населення світу та України.

Мета: навчити учнів знати кількість населення в Україні та світі, пояснювати демографічну ситуацію в Україні та своєму регіоні, розвинути вміння працювати із статистичним матеріалом, виховати любов до своєї нації.

Обладнання: фізична карта України, атлас, підручник.

Тип уроку: комбінований.

Хід заняття

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пропоную почати наш урок з рядків вірша В. Симоненка:

Ти знаєш, що ти — людина.

Ти знаєш про це чи ні?

Усмішка твоя — єдина,

Мука твоя — єдина,

Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.

Завтра на цій землі

Інші ходитимуть люди,

Інші кохатимуть люди —

Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —

Озера, гаї, степи.
 І жити спішити треба,
 Кохати спішити треба —
 Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі — людина,
 І хочеш того чи ні —
 Усмішка твоя — єдина,
 Мука твоя — єдина,
 Очі твої — одні [4].

Оголошення теми уроку.

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Розповідь вчителя:

Перед вами анаграма (ОЯДФАГМІРЕ) в якій зашифроване слово, яке означає науку про населення, ваша задача відгадати це слово.

Так, це демографія – наука про відтворення населення, яка вивчає різні процеси пов'язаних із населенням, а саме: народжуваності, смертності, статеві-віковий склад, міграції та інші процеси.

Метод «Капелюхи»

Вчитель: Перед вами шість капелюхів різного кольору, кожен капелюх буде означати вашу приналежність до певної групи, яким потрібно буде виконати завдання протягом уроку. Поділ на групи відбудеться методом жеребкування.

Група «Білі капелюхи» - аналізують і вибирають конкретні факти.

Група «Жовті капелюхи» - визначення демографічних ситуація в Україні та світі.

Група «Блакитні капелюхи» - обробка статистичних даних.

Група «Сірі капелюхи» - робота за картами.

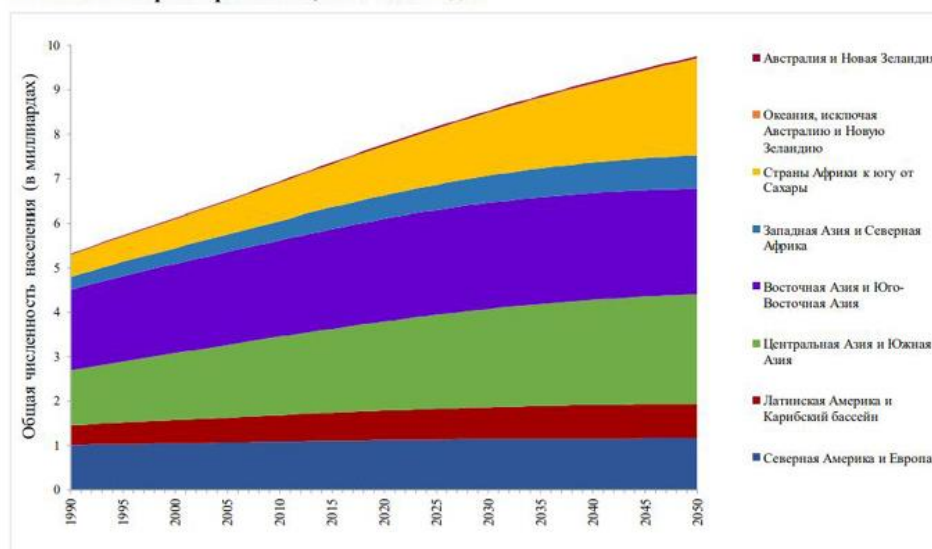
Група «Червоні капелюхи» - аналіз демографічних політик, розробка демографічної політики для м. Кривого Рогу.

Група «Фіолетові капелюхи» - висновки та прогнози.

Вчитель: на 2021 рік кількість населення у світі становить 7.8 млрд. людей.

Завдання для групи «Блакитні капелюхи»: Проаналізувати динаміку чисельності населення світу та України.

Население мира по регионам, 1990-2050 годы

Чисельність населення України з 1990 по 2022 рр.

Дата Чисельність (тис.)

на 1.01.1990	51 838,5		
на 1.01.1991	51 944,4	105.9	0.20%
на 1.01.1992	52 056,6	112.2	0.22%
на 1.01.1993	52 244,1	187.5	0.36%
на 1.01.1994	52 114,4	-129.7	-0.25%
на 1.01.1995	51 728,4	-386.0	-0.74%
на 1.01.1996	51 297,1	-431.3	-0.83%
на 1.01.1997	50 818,4	-478.7	-0.93%
на 1.01.1998	50 370,8	-447.6	-0.88%
на 1.01.1999	49 918,1	-452.7	-0.90%
на 1.01.2000	49 429,8	-488.3	-0.98%
на 1.01.2001	48 923,2	-506.6	-1.02%
на 1.01.2002	48 457,1	-466.1	-0.95%

на 1.01.2003	48 003,5	-453.6	-0.94%
на 1.01.2004	47 622,4	-381.1	-0.79%
на 1.01.2005	47 280,8	-341.6	-0.72%
на 1.01.2006	46 929,5	-351.3	-0.74%
на 1.01.2007	46 646,0	-283.5	-0.60%
на 1.01.2008	46 372,7	-273.3	-0.59%
на 1.01.2009	46 143,7	-229.0	-0.49%
на 1.01.2010	45 962,9	-180.8	-0.39%
на 1.01.2011	45 778,5	-184.4	-0.40%
на 1.01.2012	45 633,6	-144.9	-0.32%
на 1.01.2013	45 553,0	-80.6	-0.18%
на 1.01.2014	45 426,2	-126.8	-0.28%
на 1.01.2015	42 928,9	-2497.3	-5.50%
на 1.01.2016	42 760,5	-168.4	-0.39%
на 1.01.2017	42 584,5	-176.0	-0.41%
на 1.01.2018	42 386,4	-198.1	-0.47%
на 1.01.2019	42 153,2	-233.2	-0.55%
на 1.01.2020	41 902,4	-250.8	-0.59%
на 1.01.2021	41 588,4	-314.1	-0.75%
на 1.01.2022	41 167,3	-421.0	-1.01% [18].

Завдання для групи «Сірі капелюхи»: за допомогою карт атласу визначити країни лідери по кількості населення.

Вчитель: Населення України скоротилося і на 1 січня 2022 року становить 34,5 мільйона.

Завдання для групи «Жовті капелюхи»: пояснити причини зменшення кількості населення в Україні за останні два роки.

Самостійна робота інших груп.

Розповідь вчителя:

Населення росте за рахунок відтворення. Давайте запишемо даний термін.

Природний рух населення або відтворення – це процеси пов’язані із народжуваністю і смертністю, що і визначають кількість населення.

Населення світу росте за рахунок відтворення.

Існує декілька типів:

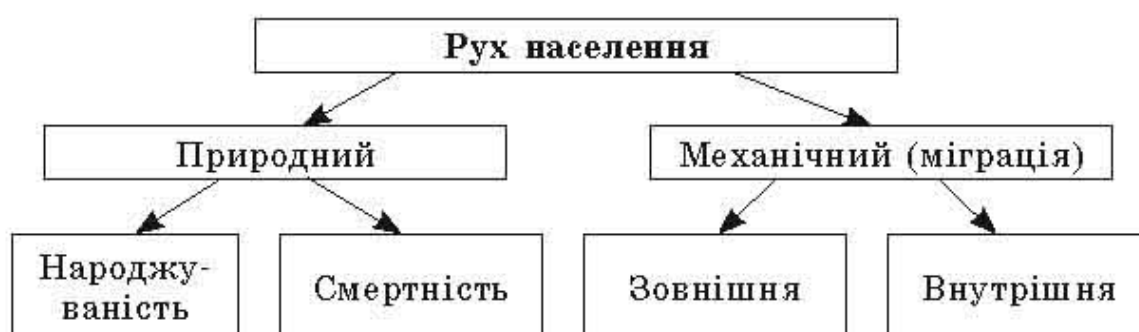
1 тип: низька народжуваність та смертність.

Учні показують на карті регіони.

2 тип: зменшення смертності, за рахунок розвитку медицини.

Учні показують на карті регіони.

Вчитель: Розгляньте схему та вкажіть, який буває рух населення?!

Демографічна політика – це економічні, адміністративні заходи направленні на покращення природного руху населення і його стабілізації.

Завдання для групи «Червоні капелюхи»: розробити демографічну політику для м. Кривого Рогу.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Прийом «Задача».

Задача 1

У Дніпропетровській області проживає 3230000 осіб (на 2017 рік).

5‰ – коефіцієнт природного приросту. Визначити зміну чисельності області.

Розв’язок:

$$3230000 - 1000$$

$$X - 5$$

$$X = 3230000 \times 5 : 1000 = 16150$$

Населення Дніпропетровської області зменшиться на 16150 людини.

Задача 2

У місті Кривому Розі в період з 1 січня по 1 серпня 2017 р. народилася 3623 дитина, померло 7061 людей. Обчисліть коефіцієнт природного приросту населення в місті. Станом на 1 січня 2017 р. в місті проживали 654964 осіб.

Розв'язок:

$$1) 7061 - 3623 = 3436$$

$$2) 654964 \cdot 1000$$

$$3436 - X$$

$$X = 3436 \cdot 1000 : 654964 = 5,24\%$$

Коефіцієнт природного приросту населення в Кривому Розі становить 5,24%.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Вивчити параграф.
2. Проаналізувати дані чисельності м. Кривого Рогу з 2011 по 2022 рік, зробити діаграму.

Очікувані результати:

Урок № 4

Тема: Географічне положення, адміністративно-територіальний устрій, історія формування і розвитку.

Мета: сформувати знання про географічне положення Кривого Рогу, його історію та розвиток, сформувати навички роботи з картою своєї місцевості, історичними джерелами, виховати любов до свого краю.

Обладнання: підручник, фізична карта України, карта Кривого Рогу, атласи.

Тип: комбінований

Хід заняття

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Прийом «Бліц опитування»

1. Як визначають географічне положення території?
2. В якій частині України розташований Кривий Ріг?
3. Показати на карті місцеположення міста.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вчитель:

Рідний мій Кривий Ріг - моє місто невтомне,

В світі інших таких не зустрінеш ніде.

На просторах майданах, у шахтах і домнах

Все кипить, все міняється, стрімко росте! [7].

Настав час познайомитися ближче з рідним місцем, на минулих уроках ми часто порівнювали і співставляли процеси на прикладі нашого міста.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Робота в групах:

1. Визначити координати м. Кривого Рогу.
2. Визначити положення щодо Північного тропіка, екватора та початкового меридіана.
3. Визначити положення, щодо географічних об'єктів.

Очікувані результати:

1. Північ - 48°19' північної широти.

2. Південь - 47°28' північної широти.
3. Захід - 32°58' східної довготи.
4. Схід -33°47' східної довготи [23].

Кривий Ріг знаходиться південніше від Північного тропіку, на півночі від екватора, на сході від початкового меридіану.

Місто розташоване у степовій зоні України, де зливаються такі річки як Інгулець та Саксагань. Обидві річки відносяться до басейну р. Дніпро.

Область – Дніпровська. Межує із Запорізькою, Херсонською, Миколаївською, Кіровоградською, Полтавською, Харківською та Донецькою областями.

Вчитель:

Територія Криворіжжя становить 4,1 тис. км², що складає 0,67% від усієї площі держави.

Регіон має помірно-континентальний клімат. Найхолодніший місяць січень із середньою температурою – -6,3 градусів, а найтепліший місяць липень із середньою температурою – 27 градусів. Переважають північні та східні вітри.

Кривий Ріг є найдовшим містом Європи.

Історія: місто засноване 1775 року козаками. Взагалі історію можна поділити на давню історію, козацька доба, Українська революція, Радянський період на роки Незалежності (таблиця 2.1).

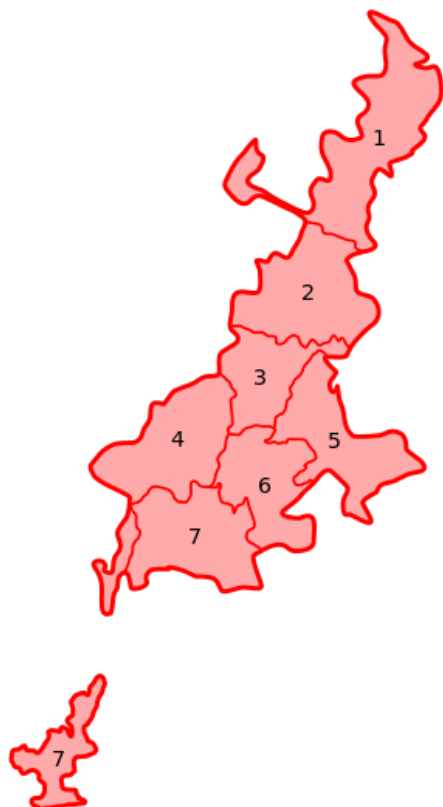
Таблиця 2.1.

«Історія Кривого Рогу»

Період	Характеристика
Давня історія	Перші люди за часів кам'яної доби. У період феодалної роздробленості Криворіжжя мало назву – Дике поле.
Козацька доба	Заселення Кривого Рогу козаками у складі Запорізької Січі.
Українська революція	У 1918 році була створена Донецько-Криворізька

	Радянська Республіка, яка проіснувала недовго. З січня 1919 році у місті діяли органи влади УРСР.
Радянський період	Після війни почалася робота рудників та робота підприємств. Збудування Криворізького коксохімічного заводу. Утворені три перші райони – Дзержинський, Жовтневий та Центрально-Міський. Під час Другої світової війни місто було окуповане, промисловість занепала. Після війни почалися будування комбінатів. У 1974 році почалося будування Криворізького швидкісного трамваю.
Роки Незалежності	Кривий Ріг залишається центром промисловості України. На території міста знаходиться найбільша металургійна компанія ArcelorMittal. Місто і надалі розвивається у всіх напрямках. За часів повномасштабної війни в місті багато промислових комбінатів закрилися і зупинили свою роботу.

Вчитель: А зараз давайте поглянемо на карту Кривого Рогу та розподілимо райони.

1. Тернівський район
2. Покровський район
3. Саксаганський район
4. Центрально-Міський район
5. Довгинцівський район
6. Металургійний район
7. Інгулецький район [16].

Приєм «Бесіда»

1. В якому районі ви проживаєте?
2. Що цікавого є у вашому районі?
3. З якими районами межує ваш?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

На контурній карті позначити межі міста, вказати райони.

Оцінити позитивні та негативні сторони географічного положення міста, зробити висновки.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати матеріал.
2. Підготувати повідомлення про цікаві міста Кривого Рогу.

Урок № 5

Тема: Ознайомлення з об'єктами природи своєї місцевості.

Мета: узагальнити знання про рідний край, познайомити учнів із місцевими ландшафтами, розвинути географічне мислення та уявлення, виховати любов до рідного міста.

Обладнання: зошити, ручки.

Тип: дослідження.

Хід заняття

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Розподіл тем.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вчитель: ми з вами вивчили основні поняття про рідний край, ви краще дізналися про Кривий Ріг. Але щоб краще засвоїти знання вам потрібно провести дослідження. Я запропоную вам різні теми і план дослідження за яким ви будете працювати.

III. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження № 1 «Зразки гірських порід»

Під час екскурсії зберіть зразки гірських порід, які зустрічаються у вашій місцевості. Наприклад: гравій, граніт та інші.

До кожного зразка вказати:

1. Назву.
2. Місце, де знайдено.
3. Дату.
4. Коротку характеристику.
5. Зробити висновок.

Дослідження № 2 «Дослідити і описати річку Інгулець».

План:

1. Назва річки.
2. Ширина і глибина.
3. Температура води в річці.
4. Порахувати скільки метрів пропливає кинутий в річку поплавок за 1 хвилину.
5. Прозорість води.
6. Описати правий і лівий берег річки.
7. Чи використовують річку у господарстві? Якщо так, то як?
8. Екологічний стан річки.
9. Органічний світ Інгульця.

Дослідження № 3 «Скелі МОДРу»

План:

1. Загальний опис.
2. Геологічна будова.
3. Вік.
4. Природа.
5. Цікаві факти.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

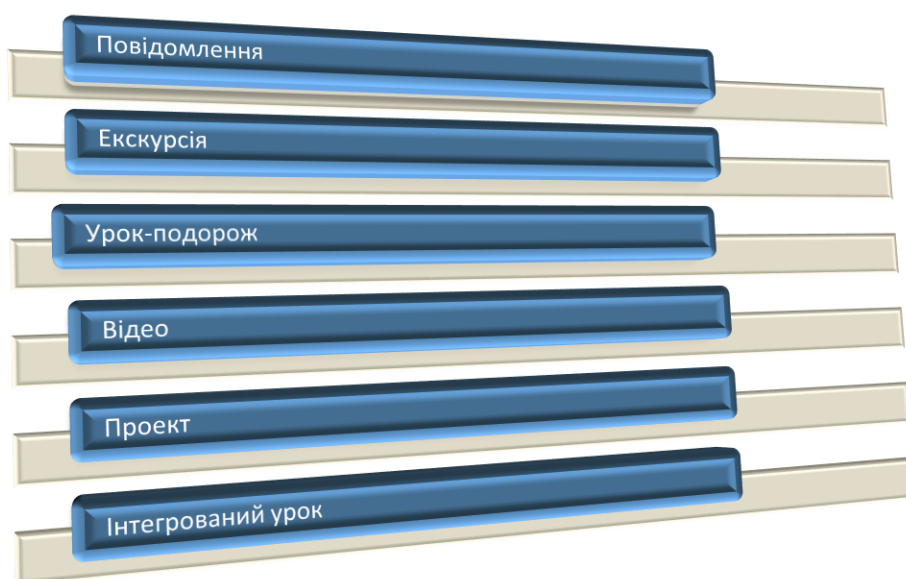
V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Завершити і оформити матеріали дослідження.

Висновки до розділу 2

У педагогіці будувати краєзнавчий принцип повинен в першу чергу вчитель. Аналізуючи інформацію, ми дійшли висновку про те, що головне призначення краєзнавчого принципу, щоб учні мали можливість на основі отриманої географічної інформації познайомитися із рідною місцевістю.

Взагалі краєзнавчі матеріали можна класифікувати за формою подачі на:

У курсі «Україна у світі: природа, населення» накопичений раніше матеріал більш розвивається і поглиблює знання учнів, а саме нова інформація про природу, промисловість, сільське господарство . населення і тд.

Вивчення краєзнавчих матеріалів не може базуватися тільки на вивчення інформації, доцільно використовувати різні методи (екскурсії, демонстрації онлайн і т.п). Здобувач освіти повинен не тільки знати, бачити, а й розуміти. Адже К. Ушинський казав про «інстинкт місцевості» та вважав, що географію потрібно вчити разом із краєзнавством.

Ми розробили методичні поради, які показують як краще і доцільніше використовувати краєзнавчий матеріал у курсі 8 класу:

4. Добірка таких завдань, які будуть різні за складністю та формою.

5. При роботі з краєзнавчим матеріалом використовувати репродуктивний метод, проблемні запитання та використання знань на практиці.

6. Для того, щоб учні із зацікавленістю виконували завдання краєзнавчого типу, потрібно дозволяти користуватися різноманітними підручниками, Інтернет-джерелами.

Для організації навчання з використанням краєзнавчого принципу педагог повинен використовувати такі завдання, які найбільше розкривають потрібну інформацію для учнів.

Розробляючи уроки в курсі «Україна у світі: природа, населення» ми показали на прикладі різних тем як можна використовувати краєзнавчий матеріал на різних етапах уроку.

Отже, використання краєзнавчого принципу дає можливість учням поринути у світ географії рідної місцевості та розуміти основні географічні поняття на прикладі Батьківщини.

ВИСНОВКИ

Отже, використання краєзнавчого матеріалу при вивченні шкільного курсу «Україна у світі: природа, населення (8 клас)» має багату історію та особливості при викладанні.

1. Розглядаючи історію становлення краєзнавчого принципу можна сказати, що дана концепція має давню історію. Братські школи у XVII столітті були першими осередками, де описувалися природні умови своєї місцевості. В Україні основоположником краєзнавчих досліджень був Г. Сковорода.

У XIX ст. в Україні, а саме в Одесі, Полтаві та Харкові сформувалися осередки народознавчих досліджень.

С. Рудницький більш поглибився в шкільне краєзнавство, випускав навчальні посібники для роботи учнів, тим самим став першим, хто розглядав краєзнавство не з боку історії, а пов'язував саме з географією.

2. Термін «краєзнавство» визначається як вивчення території, рідного краю. Термін «рідний край» має різні ознаки, але вивчаючи його в географії мають на увазі територію своєї області або міста. Багато людей говорячи про краєзнавство мають на увазі географічне краєзнавство, а отже предметом вивчення є певна місцевість.

Курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі має найкращі умови для впровадження краєзнавчого принципу.

Даний курс відрізняється від інших тим, що він багатий на краєзнавчий матеріал. Курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі спрямований не тільки на знання, а й на формування науково-географічного зображення своєї Батьківщини.

3. Краєзнавчий принцип у педагогічній практиці дає можливість використовувати основні дидактичні правила «від близького до далекого» та «від відомого до невідомого», адже знаючи географічні особливості рідного краю учням легше запам'ятовується інформація про віддалені райони.

Одним із важливих кроків на шляху оволодіння школярами інформаційною та соціальною компетентностями є самостійна проектна діяльність у контексті вивчення певної теми, підсумковим етапом якої є підготовка звіту у вигляді презентації результатів дослідження.

4. На основі дослідження нами був розроблений урок в курсі «Україна у світі: природа, населення» з використанням краєзнавчого матеріалу, який дає можливість поглибити знання учнів, сформувати нові навички та зробити акцент саме на практичній складовій задля кращого результату кожного учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Бенедюк В.В. Краєзнавство / В.В. Бенедюк.-Л.: ВАТ, 2005. – 320 с
2. Бенедюк В.В. Організація краєзнавчої роботи учнів у процесі вивчення фізичної географії основної школи (V-IX класи): Автореф. дис... кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання географії / Валентина Володимирівна Бенедюк. Інститут педагогіки АПН України. Київ, 1999. 24 с.
3. Белякова О. О. Використання потенціалу шкільного музею в навчально-виховному процесі / О. О. Белякова // Історія та правознавство. – 2006. – № 8 (72). – С. 18-20.
4. Бібліотека української літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=259>. – Назва з екрана.
5. Вісьтак О., Шаблій О. Краєзнавчі дослідження українських географів у міжвоєнний період // Історія української географії. Спец. випуск: Краєзнавство. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – Вип. 2 (4). – С. 24-29.
6. Гуменюк Г.В. Краєзнавство в українських гімназіях Галичини / Г.В. Гуменюк-К.: Шлях освіти, 2003. – 50 с.
7. Гімн Кривого Рогу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://m.teksti-pesenok.pro/10/Krivoy-Rog/tekst-pesni-Gimn-Krivogo-Roga>. – Назва з екрана.
8. Денисик Г., Чиж О. Рівні краєзнавчого пізнання // Історія української географії. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – Вип. 1 (7). – С. 40-41.
9. Дубняк К. Що таке краєзнавство // Червоний шлях. – 1925. – № 6-7. – С. 224-237.
10. Жупанський Я. І., Круль В. П. Роль і місце географічного краєзнавства у структурі національного краєзнавства // Географічне краєзнавство: сучасний стан і перспективи. – Житомир: Льонок, 1992. – С. 3-4.
11. Зеленська Л.І. Історія географічних досліджень Придніпров'я в особистостях / Л.І. Зеленська-Д.: РВВ ДНУ, 2005. – 250 с

12. Історія філософської думки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/lection/lec2.2.html>. – Назва з екрана.
13. Корнєєв О.В. Розвиток географічного краєзнавства: історичний аспект і завдання на сучасному етапі /О.В. Корнєєв.-Х.: Основа, 2005. – 120 с.
14. Кравець Н. В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти. Методичний посібник. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://vseosvita.ua/library/turistsko-kraeznavcarobota-v-konteksti-dialnosti-sucasnogo-zakladu-osviti-1938.html>.- Назва з екрана.
15. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм. Підручник / М.П. Крачило.
16. Матрос А.А. Історія Криворіжжя / А.А. Матрос-К.: Видавничий дім, 2001. – 405 с.
17. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/>. – Назва з екрана.
18. Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>.– Назва з екрана.
- 19.Музиченко О. Краєзнавство в комплексних програмах та його метода. Краєзнавство в трудовій школі. – К., 1926. – С. 46-57.
20. Обозний В.В. Краєзнавча підготовка вчителя. Теоретичні організаційно-практичні аспекти / В.В. Обозний.-К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – 120 с.
21. Опади в регіонах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kurkul.com/spetsproekty/826-opadi-v-regionah-ukrayini-karta-kilkist-ta-harakteristiki-2020-roku>. – Назва з екрана.
22. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/kushnir.htm. – Назва з екрана.
23. Природа Криворіжжя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kdpu.edu.ua/pryroda-kryvorizhzhia/zhyvyi-svit/roslyny/1329-roslynnyi-pokryv-kryvorizhzhia.html> – Назва з екрана.

24. Прокопчук В.С. Учнівська науково-дослідницька робота: підготовка і захист: метод. рекомендації / В.С. Прокопчук. – Хмельницький, 2006. – 47 с
25. Прокопчук В.С. Під егідою Українського комітету краєзнавства / В.С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 312 с.
26. Постоев П.Ф. Початкова географія і елементи краєзнавства / П.Ф. Постоев-Х.: Книгоспілка, 1925. – 152 с.
27. Реалізація краєзнавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.calameo.com/read/002974140908cc237ec9c> – Назва з екрана.
28. Рудницька Н.Ю. Використання вчителями краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: історико-педагогічний аспект / Н.Ю. Рудницька.
29. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі / Ярослав Треф'як. - ІваноФранківськ, 2002. – 106 с.: іл.
30. Яната О.А. Державні завдання краєзнавства // Краєзнавство. – Х., 1928. – № 1. – С. 1-3.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розділ № 5 в курсі «Україна у світі: природа, населення»

Розділ V. Природа та населення свого адміністративного регіону		
<p>Знаннєвий компонент: пояснює взаємозв'язки між природними компонентами, вплив природних умов і природних ресурсів на розселення населення в області і своїй місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує рельєф і геологічну будову, клімат, поверхневі й підземні води, ґрунтово-рослинний покрив, тваринний світ, ландшафти, населення, адміністративної області своєї місцевості; аналізує використання природних ресурсів, екологічні наслідки природокористування.</p> <p>Ціннісний компонент: висловлює судження щодо заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення; обговорює потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.</p>	<p>Тема 1. Географічне положення, адміністративно-територіальний устрій, історія формування і розвитку.</p> <p>Тема 2. Природа регіону. Особливості природних умов і ресурсів. Природокористування. Об'єкти природнозаповідного фонду.</p> <p>Тема 3. Населення регіону. Кількість та структура населення. Етнічний склад. Особливості зайнятості населення. Дослідження (екскурсія): Ознайомлення з об'єктами природи своєї місцевості.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток</p> <p>Висловлює судження щодо важливості заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність.</p> <p>Обговорює потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.</p>

Рис.А.1.1. Розділ № 5 в курсі «Україна у світі: природа, населення» [11].

Додаток Б

«Середньомісячні температури повітря»

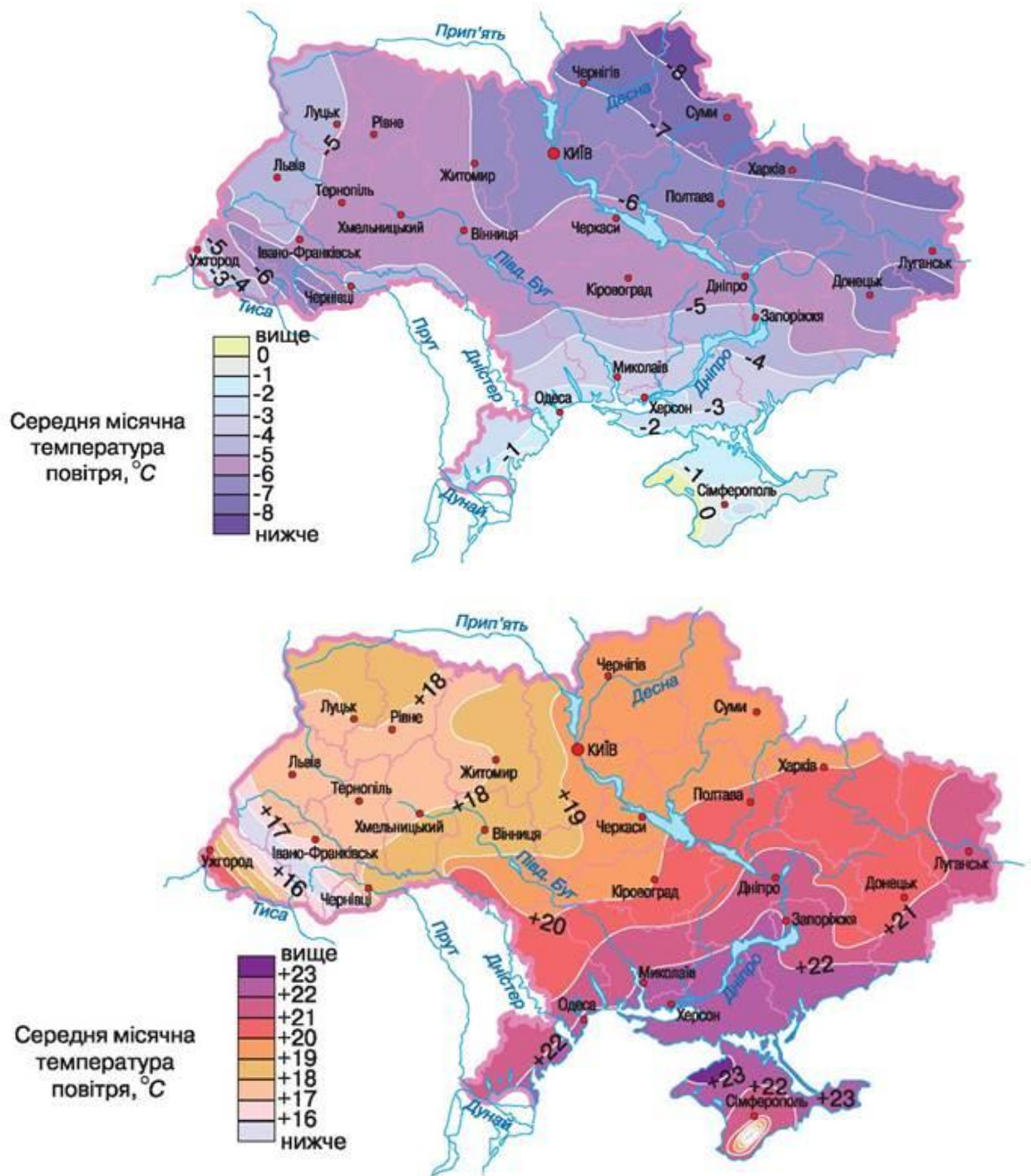

Рис. Б.2.1. Середньомісячні температури повітря [6].

Додаток В

Рослини Криворіжжя біля р. Інгулець

Полин сантонівський

Кермек південобузький

Хрiниця широколиста

Рис.В.2.2. Рослини Криворіжжя біля р. Інгулець [15].